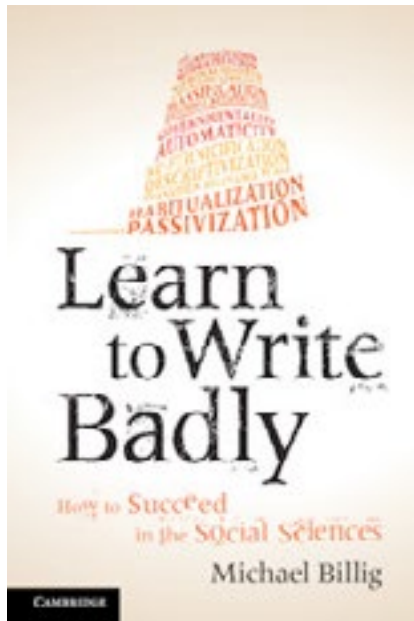

En aktion mot passivformer – Michael Billig om samhällsvetenskaplig prosa

Recension av Tobias Dalberg

Michael Billig, *Learn to Write Badly. How to Succeed in the Social Sciences*, Cambridge University Press, Juli 2013; first published in 2013 (1st edition), 240 pages, £14.99 (Paperback), ISBN 9781107676985

”Jag vet något som är så svårt att du bara kan förstå det när du har lärt dig mitt svåra språk. Till dess är du bara en journalist, en lekman, eller någon annan sorts underutvecklad typ” (Mills 1971: 238).

Sommaren 2013 läste jag för första gången C. Wright Mills *Den sociologiska visionen* och blev genast tagen av både innehållet och språket. Hans klara och enkla språk tillsammans med aversionen mot ”uppblåst och mångstavig prosa” – s.k. *socspeak* – var befriande. Jag reagerade därför med stor nyfikenhet och viss förväntan när jag några månader senare råkade på Michael Billigs *Learn to Write Badly. How to Succeed in the*

Social Sciences, en uppgörelse med en samhällsvetenskaplig prosa vars användare inte alls hörsammat Mills uppmaning att skriva så klart och enkelt som tankarna tillåter utan tvärtom vidareutvecklat en alltmer teknisk och ämnesspecifik jargong.

Michael Billigs utgångspunkt är enkel: skribenter inom samhällsvetenskaperna skriver idag på ett så tekniskt språk att det inte bara blir svårbegripligt för läsare som befinner sig utanför den innersta kretsen utan också får konsekvenser för förståelsen av sociala fenomen. ”[T]he big concepts which many social scientists are using – the ifications and izations – are poorly equipped for describing what people do” (Billig 2013: 7). Mer konkret handlar det om att när forskare presenterar sina resultat och tolkningar gör de det med hjälp av substantiv och passivformer snarare än verb och aktiva satser. För att ge ett exempel kunde vi säga att Billig menar att det finns en utbredd tendens att substantivisera och förtingliga i textsammanhang där man lika gärna, eller hellre, kunde använda verbformer.

Billigs (2013: 5–6) analys följer två huvudspår. I det ena tecknar han en bild av akademikers arbetssituation. I det andra utforskar han de lingvistiska aspekterna av akademisk textproduktion. Tesen är att dessa två spår är nära sammankopplade, vilket bygger på två argument. För det första menar Billig att akademiker idag arbetar i en allt mer kommersiell kultur där lärosäten och discipliner konkurrerar med varandra ekonomiskt. I denna konkurrenskultur blir det fullt logiskt att marknadsföra sig själv och sitt arbete. För det andra menar Billig att denna kultur letar sig in i själva textproduktionen, där skrivandet går ut på att marknadsföra och skryta om specifika ansatser, begrepp och teorier och texterna liknar alltmer den typ av texter som förekommer inom reklambranschen. För att backa upp dessa påståenden använder Billig två urvalsstrategier. Dels tar han exempel där han finner dem, dels använder han extremfall.

Denna dubbla strategi stärker tesen, eftersom Billig därmed visar att dålig akademisk prosa inte bara existerar i extremfall utan kan till och med träffas på hos de författare som har ambitionen att kritiskt granska akademiskt skrivande utifrån liknande utgångspunkter som honom.

Det är en provocerande ståndpunkt Billig intar när han menar att dagens akademiker skriver dåligt. Nämnas bör att hans författande hjältar och hjältinnor återfinns bland klassiker som Freud, Orwell och Arendt, vilka han mycket riktigt påpekar inte var "akademiker" till yrket och därför inte skrev specifikt till psykologer eller filosofer inom akademien utan möjligtvis hade en bildad allmänhet för ögonen när de skrev sina alster. Att akademiker skriver dåligt har inte att göra med att de skulle vara obildade eller inkompetenta. Billig menar tvärtom att det kräver sin utbildning att lära sig skriva dåligt och att det är något man börjar lära sig som student och fortsätter utveckla under forskarutbildningen. Men frågan är så mycket större än så, och som centrala villkor för akademikers skrivande anför Billig uppdelandet av vetenskap i discipliner och den massiva expansionen av högre utbildning, forskning och publiceringar. Tidigare, när man inte hade disciplinära uppdelningar i olika universitetsinstitutioner hävdar Billig att författarna tänkte sig att de skrev för alla kollegor och således inte till någon särskild disciplin eller kollegor med samma teoretiska ansats. Parallellt med uppdelningen i discipliner har språken utvecklats inom respektive disciplin och tillförts särskilda tekniska termer som är specifika för just den eller den disciplinen. "The words have become longer and the circles, in which they circulate, have become smaller" (Billig 2013: 15). Den enorma expansion av den högre utbildningen som skett under 1900-talet, ofta benämnd den högre utbildningens "massifiering", har inneburit att det idag finns väldigt många universitet och akademiker. Just massifieringen utgör också ett bra exempel på Billigs (2013: 17-18) strategi att ta exempel där han finner dem: ett stort, tekniskt ord som tycks indikera ett ting, ett fenomen som forskarna upptäckt och därmed måste namnge, när i själva verket alla vet att det blivit fler studenter och det finns ingen överenskommelse om hur stor del av en födelsekohort som måste ta en högskoleutbildning för att man ska börja tala om massifiering, även om uppfinnaren av begreppet, Martin Trow, menade att

man kan dra en gräns när 15 procent av en kohort antrår högre utbildning (Trow 1972: 72).

Jag ska ge två exempel på Billigs tillvägagångssätt i boken. Som stöd för sin tes att dåligt skrivande är något man lär sig lånar han ett exempel från Pierre Bourdieu där denne tillsammans med kollegor studerat hur studenter tillägnar sig det språk som professorer och lärare vid universiteten använder. Genom att analysera studentuppsatser drog de slutsatsen att studenterna inte lärde sig så mycket om ett specifikt innehåll som de lärde sig att manipulera det akademiska språket, mestadels på en yttlig nivå. Studenterna kunde alltså konstruera meningar med "Descartes" och "epistemologi" utan att nödvändigtvis visa att de var införstådda med begreppet epistemologi eller Descartes filosofi. Billig (2013: 43-46), som här tar exempel där han hittar dem, kritiserar Bourdieu för att den senare så självklart propagerat för det akademiska språket som nödvändigt och därmed gjort en klar åtskillnad mellan de i språket initierade professorerna och de oförstående studenterna, medan Billig menar att man kan dra analysen ännu ett steg och hävda att professorerna själva inte var särskilt initierade i det språk de brukade.

Billig (2013: 144-152) gör som sagt också mer strategiska urval av exempel. Ett sådant är begreppet *governmentality* som genom Nikolas Rose och David Millers inflytelserika artikel från 1992 "Political Power Beyond the State: Problematics of Government" och framgångsrik marknadsföring av Foucauldianer undan för undan växt fram som ett forskningsfält i egen rätt. Billig sätter Rose och Millers artikel i centrum inte bara på grund av att den är väl citerad och inflytelserik, utan också på grund av att det är här som begreppet *governmentality* kopplas loss från sin verbform (*governmentalize*) och blir ett ting (*governmentality* eller *governmentalization*). Foucault använde begreppet för att säga något om övergången från en medeltida rättsstat till 1400- och 1500-talens administrativa stat, där han betonade det nära släktskapet mellan att styra (*gouverner*) och skapandet av individer och deras mentalitet. Han presenterade dessa idéer i föreläsningens form vid Collège de France – utan att ge någon litteraturöversikt eller positionera sig gentemot andra ansatser – till en blandad publik. Rose och Millers artikel skiljer sig enligt Billig på flera punkter. De skrev i en sociologisk tidskrift och därmed främst för andra sociologer. De

gjorde ingen empirisk undersökning där de hade användning av governmentalitetsbegreppet. De gav inte ens några exempel där fenomenet tydligt kunde illustreras. Däremot är de säkra på att governmentalitet som sak och process existerar och att begreppet kan utgöra en vägledning för att förstå makt. Sen gör Billig en detaljerad språklig analys av passager från Rose och Millers artikel, där han pekar på hur saker och passivum dominerar språket och hur människor ges plats i texten som objekt snarare än agenter. Billig går sen vidare och visar hur forskningsfältet expanderat; fler och fler former av governmentalitet upptäcks och med tiden blir också governmentalitetsforskningen i sig objekt för publikationer. Men en av de poänger som Billig försöker lyfta är att en väsentlig skillnad mellan Foucault kontra Rose och Miller är att Foucault inte var någon Foucauldian som försökte marknadsföra den Foucauldianska ansatsen, medan Rose och Miller hade för avsikt att presentera ett nytt forskningsprogram.

Michael Billigs bok är värd att läsa, inte minst eftersom han försöker leva som han lär och skriva utan stora ord och passiva satser. Bland styrkorna är att han till skillnad från exempelvis Charles Wright Mills översättningar av Parsons inte bara pekar ut det han anser vara dåligt skrivande utan också beskriver under vilka villkor som dylik prosa skrivs. Samtidigt är Billigs hållning – att vi måste låta våra texter befolkas av människor och deras handlingar, känslor och tankar – inte något som kan köpas rakt av. Man kan till exempel hävda att många sociala fenomen är något mer än summan av enskilda individers handlingar och att det därför kan vara rimligt att tala om sociala fenomen som ting. Men att tala om dessa ting endast i marknadsföringssyfte eller att skriva bara för att fylla en publikationskvot är måhända något att kritiskt reflektera över.

Övriga referenser

- Mills, C.W. 1971. *Den sociologiska visionen*. Stockholm: Prisma [1959].
- Trow, M. 1972. The expansion and transformation of higher education. *International Review of Education* 1/18: 61–84.

